

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ-ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ

Δ.Π.ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΥΘΟΣ Β.

ΑΘΗΝΑ, Κυριακή 21 του Νοέμβρη 1904

ΓΡΑΦΕΙΑ 'Οδός Οικονόμου: αριθ. 4

ΑΡΙΘ. 123

ΤΗΝ ΑΛΗΘΕΙΑ ΜΕΓΑΛΕΙΟΤΑΤΕ

SRINAGAR

Σ' αν κοίτα η βάρβα ἀγογιώστρ' π' σ' ἤρεμ' π' -
τάμι

Και τὸ νερὸ σιγῶλαια χαδεύει τ' ἀγογιῶν
Κ' οἱ λευκὲς οἱ λιγνοκρομεῖ μεσ' τὰ κλαδοφύλλ' αὐτοῦ
Τῆς νύχτας νανορίζουνε τὰ ὄνειρατά. Μ' ἀλάστρα

Φαυδολίωρα κι ἀρχοντικά πλακάνια οὐρανοσιέκουν
Μαυροσκιαστὴ ξαπλιώνοντα τῆ φουντωσιὰ τους γύρω.
Καὶ κοίταξε, Κόρη τοῦ 'Ἡλιοῦ, πάνω ἀπ' τὴς κεφα-
[λὴς μας
'Ἡ ξαστεριά ἀσημύδακτα σταλάζει καὶ τ' ἀγέρι

Ρυθμίζει τὴν ἀστροφεγγιά. Μὰ σὺ νυστάζεις, Σκλάβ' α
Τῆς ἡδονῆς, καὶ τὸ γυμνὸ τετῶνοντα κορμὶ σου
Θὲς νὰ χαρῆς τὸ νάρκωμα καὶ τῆς φιλιᾶς τὸν ἔπνο.

'Αποιομίσου. Ἡ κόπη μου σὲ σκίζει ἐλεημονήστρα—
'Ὡ κάλλικο εἶδοιο ὁμορφιάς καὶ ψευτοσύνης ἄνθος,
'Ανοιωθὴ σιὰ μεσ' τῆς ψυχῆς διαβαίνεις τὴν ἀγάτρη!

ΕΡΜΟΝΑΣ

ΑΝΕΚΔΟΤΑ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΑΜΠΥΣΗ

Ὁ καλὸς μας φίλος καὶ φίλος ἀληθινὸς τῆς πα-
τρίδας μας κ. Κάρλος Ντίντριχ εἶχε τὴν καλωσύνη
νὰ μᾶς στείλει τὴν τελευταία ὄσα γράμματα τοῦ
Καμπύση κατέχει, καὶ τὰ δημοσιεύουμε σήμερα μὲ
τὴν πεποίθησιν, ὅτι θὰ εὐχαριστήθουνε ὅσοι τὰ δια-
βάσουνε, καθὼς εὐχαριστήθηκαν κι ὅσοι διαβάσανε καὶ
τὰ γράμματα τοῦ Καμπύση πρὸς τὸν ποιητὴ Κώ-
στα Χατζόπουλο, πού τὰ δημοσιεύσαμε πέρυι στὸν
ἀριθμὸ 30 τοῦ «Νουμά».

Τὸ πρῶτο γράμμα τοῦ Καμπύση εἶναι σταλμμένο
ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στίς 2 τοῦ Μάη τοῦ 1897.

«Ἐλθέ, γράφει, τὸ γραμματάκι σας ἀπὸ τόσο
καιρὸ κ' ἐνῶ ἤθελα νὰ σὲ γράψω κάτι, τὸ χέρι μου
ἐπιάνονταν καὶ δὲν μπορούσα... Ἡ ψυχὴ μου ἀλά-
κηρη εἶναι γιομάττη τόσο λογιῶ πόνους. Καὶ τοὺς
πόνους αὐτοῦ, βλέπω, πὼς δὲ μπόρεσε νὰ τοὺς
ἐμποδίσει ἢ καὶ νὰ τοὺς μετράσει ἢ πεποίθησῆ
μου ἀπ' τὴν ἀρχὴ τοῦ χρόνου καὶ τῶν ἀφορμῶν πὼς
θὰ δυστυχεῖ ἢ πατρίδα μου...

«Προχθὲς εἶδα μιὰ σας διατριβὴ γιὰ τίς σκέ-

τες τῆς Ἑλλάδας καὶ τῆς Γερμανίας, γιὰ τὴν ἐ-
χρηστὰ τῆς Γερμανίας στὴν Ἑλλάδα. Δὲ θέλω νὰ
πῶ τὸν ἀντίλογό μου στὸς λόγους πού φέρνατε, μὰ
μὲ κυριέψεν ἕνας πόθος νὰ σας γράψω λίγα λόγια,
ἴσως κι ἄσχετα.

«... Ὁ Κλασικισμὸς!.. Βραχνᾶς μου κάθεται
στὰ στήθια. Κάθε φορὰ πού τὸν ἀκούω, ὄλο μου τὸ
κορμὶ ταραζέται καὶ φρισονάει!.. Δὲν εἶναι γιὰ μᾶς
μεγαλύτερο ἄλλο κατὰμουτρη πέταμα τῆς μικρότη-
τάς μας καὶ τῆς ἀδυναμίας μας. Παρὰ νὰ μᾶς θυ-
μίζουν τὸν Κλασικισμὸ καὶ νὰ μᾶς δείχνουν μιὰ
προστασία ἢ νὰ μᾶς λέγε ἕνα γλυκὸ λόγο, σὰν ψί-
χλο σὲ διακονίωρη, μόνο γιὰτὶ ζοῦμε στὸς τόπους
πού ἐζησαν ἄλλοτε ὁ Περικλῆς κι ὁ Φειδιᾶς!..

«... Τί ἡμιθέους καὶ τί ἀθρώπους νὰν τοὺς
περνοῦσαν ἐκεῖνοὺς στὴ φαντασίᾳ τους οἱ Φιλέλλη-
νες τῆς ἐποχῆς!.. Ὡ λάμψη πού θὰ σκορπίζανε
κ' οἱ ἀπόγονοί τους!.. Τρεχάτε, Φιλέλληνες, στὴν
'Ἑλλάδα!.. Ἐκεῖ θὰ ἰδῆτε τὴ χλαμύδα! Θάκούστε
στὴν Ἀθήνα τοὺς σοφιστὲς καὶ τοὺς ῥήτορες στὴν
Πύνα. Στὸ σαλόνι τῆς Ἀσπασίας θάντικρύστε
τοὺς καλλιτέχνες καὶ τοὺς φιλοσόφους. Στὸ θέατρο
θάκούστε τοῦ Αἰσχύλου τοὺς «Πέρσες» καὶ τοὺς
«Βατράχους» τοῦ Ἀριστοφάνη. Τὶς ραψωδίες τοῦ
'Ομήρου ὄλοι τους θάχουν στὰ χεῖλια κ' οἱ νεανίαι
θὰ τραγουδοῦν στὰ σοκάκια τοῦ Πίνταρου τοὺς
ὕμνους καὶ τῆς Σαφῶς τὰ μινυρίσματα!.. Τρεχάτε
στὴν Ἑλλάδα τῶν περάτων οἱ Φιλέλληνες κ' οἱ ἀρ-
χαῖοφίλοι, ἐκεῖ στὸ στάμιο τοῦ Πειραιᾶ θάντικρύστε
τὸ μνημοῦρι τοῦ Θεμιστοκλῆ καὶ μέσα στὸ λιμμένα
οἱ τριήρες οἱ δοξασμένες, οἱ Σαλαμινομάχιες, ἐκεῖ
θὰ πλέχουν... Τρεχάτε στὴν Ἑλλάδα γιὰ τοὺς
'Ἑλληνας... κι ἂν μιὰ φορὰ εἶναι νὰ πεθάνουμε γιὰ
τὴν Ἑλλάδα, ὦ θεῖα δάφνη, μιὰ φορὰ κανεὶς πε-
θαίνει!

«... Μὴν τὰ θυμᾶμαι ἀπτό... Τὸ βᾶρος τῶν
προγόνων μας εἶναι πολὺ, πολὺ μεγάλο... Τῆνο-
μά τους καὶ μόνο μὲ πλακῶνει, σὰ βουνό, σὰν
τὸν Ὀλυμπο!.. Δὲν εἶμαι λέπτερος καθόλου κ' εἶ-
μαι καταδικασμένος νὰ εἶμαι αἰώνια σκλά-
βος τους. Νὰ κάμω τίποτα δὲ μπορῶ, γιὰτ' εἶμαι
ἀπόγονος τοῦ Ἑβριπίδη. Ἡ Ἀκρόπολη λάμπει κι
ὁ Παρθενῶνας, ἀτίμητο πετράδι τῆς γιγάντιας
ἀφρτῆς κολώνας τῆς ἀθρωπότητας καὶ τῶν αἰώνων,
μὲ θαμπώνει καὶ μὲ σκεπάζει! — Οὔτε νὰ περπα-
τήσω δὲ μπορῶ καὶ μονάχα κλαίω... κλαίω γιὰτὶ
εἶμαι ὁ ἀνάξιος ἀπόγονος τοῦ μεγάλου προγόνου!..

«... Γκρέμισε τὴν ἱστορία, σκίσε τὸ βιβλίο,
θάψε τὴν παράδοση, νὰ ζωντανέψω λίγο, νὰ νά-
σάνω λίγο, νὰ γίνω κ' ἐγὼ κομάτι ἀθρώπος. Νὰ
μὲ κοιτάζουν καὶ μένα καὶ νὰ λένε: Εἶναι ὁ Ρω-
μιοῦς!.. Ὡ! Ἐς πάψω πικὰ νάκούω: Εἶναι ὁ ἀπόγο-
νος τῶν Ἑλλήνων!..

Ἡ καταδίωξη τοῦ κ. Γαβριηλίδη μᾶς ξά-
φνιασε. Δὲν τὴν ἐπεριμέναμε. Σ' ἐποχὴ πού ἡ
Πολιτικὴ ὀργιάζει καὶ πού ὁ Τύπος τῆνε συν-
τροφεύει πιστότατα στὰ Βακχικά τῆς ὄργια—
σ' ἐποχὴ πού ἡ Δημοκρατία καὶ ἡ Αὐλοκολα-
κεία καὶ ἡ κάθε πολιτικὴ κ' ἐθνικὴ ἀτιμία
τραβᾶνε κάθε ὥρα καὶ στιγμὴ κι ἀπὸ μιὰ κλω-
τοῖά ἡρωικὰ κατὰστηθα στὸ συφροισμένο αὐτὸ
'Ἔθνος, βγῆκε ἕνας ἀνθρώπος καὶ φώναξε μὲ
πόνος καὶ μὲ δύναμη, σὰν ἀληθινὸς πατριώτης
καὶ σὰν ἱππότης ἄλλης, καλῆς ἐποχῆς, τὴν
'Αλήθεια, κι ὁ ἀνθρώπος αὐτὸς ἀντὶ νὰ στε-
φανώθῃ, φυλακίζεται. Καὶ φυλακίζεται μάλι-
στα γι' Ἀντιβασιλικός.

Ἐδῶ ἴσα ἴσα εἶναι πού χάνει κανένας τὸ
μυαλό του. Βεβαιότατα, κείνοι πού σκεπτή-
κανε νὰ καταδιώξουνε τὸν Γαβριηλίδη, δὲ τὰ
διαβάσανε ἄρθρα του. Ἡ κι ἂν τὰ διαβάσανε,
δὲν τὰ νοιώσανε, ἢ δὲ θελήσανε, γιὰτὶ δὲν
τοὺς ἐσύφερνε, νὰ τὰ νοιώσουν.

Δὲ βρίζεται ἡ Α. Μ. στὰρθρα τοῦ Γαβριη-
λίδη καὶ δὲν μποροῦσε νὰ βριστεῖ, γιὰτὶ ὁ
Γαβριηλίδης οὔτε Καραῶνης οὔτε Γιάνναρος
εἶναι νὰ ξερνάει βροσιές γιὰ νὰ δημοσκοπεῖ, γιὰ
ναυξάνει τὴν κυκλοφορία του. Ὁ Γαβριηλίδης
ξέρει πού θὰ χτυπήσει, πού πρέπει νὰ χτυ-
πήσει γιὰ νὰ φέρει καλὸ. Δὲ χτυπάει τὴ Βασι-
λεία, μὰ κείνους πού χτυπᾶνε τὴ Βασιλεία,
πού τῆνε κουρελιάζουνε, πού τὴν ἐξευτελι-
ζουνε γιὰ νὰ κάνουνε τὴ δουλιὰ τους, γιὰ νὰ
κερδίσουνε τὸν πόντο τους. Χτυπάει κείνους
πού τριγουρίζουνε τὴ Βασιλεία, καὶ πού σηκώ-
νουν γύρω τῆς ἕνα σύγνεφο κατὰμαυρὸ ἀπὸ
ψευτιά κι ἀπὸ κολακεία — ἕνα σύγνεφο βαρὺ
πού δὲ θὰ μπόρῃ νὰ τὸ τρυπήσει ποτὲ ὁ
ἥλιος τῆς Ἀλήθειας.

Τὰρθρα τοῦ Γαβριηλίδη ἔπρεπε νὰ τὰ δι-
βάσει ἡ Α. Μ. Ἦτανε ἄρθρα βασιλικώτατα.
Κ' ἔπρεπε ἡ Α. Μ. ἀκόμα νὰ καλέσει τὸν πα-
ληκαρᾶ πατριώτη δημοσιεγράφο καὶ νὰ τόνε
συχαρῆ γιὰ νὰ δώσει ἔτσι κουράγιο καὶ σᾶλ-
λους νὰ τοῦ μιλήσουνε πατριωτικὰ κι ἀληθινὰ
ὅπως τοῦ μίλησε ὁ Γαβριηλίδης.

Τοὺς Θρόνους καὶ τὰ Ἔθνη, δὲν τὰ σώζει
ἡ Ψυτιὰ κ' ἡ Αὐλοκολακεία. Τὰ σώζει ἡ
'Αλήθεια καὶ μονάχα αὐτὴ τὰ θεμελιώνει γερὰ
στὴ συνείδηση τοῦ Λαοῦ καὶ στίς σελίδες τῆς
'Ιστορίας.

Ο ΝΟΥΜΑΣ

«... Μακαρισμένοι που δεν κατοικούν σ' αρχαίους τόπους! Μακαρισμένοι κείνοι που κατοικούν τη Φοινίκη που κατοικούν την Αίγυπτο, που κατοικούν την Καρχηδόνα. — Δεν έχουν ούτε προγόνους, ούτε φίλους των προγόνων τους. Αν τους αγαπάει κανείς, αγαπάει τους ίδιους! Σας ζουλέσω μακαρισμένους... Έσείς θα ζείτε, θα γίνετε και σεις πρόγονοι μια μέρα, αν το θελήσετε, κι ως μη κλάμα ε, τι θα κάμω εγώ, ε, τι κάνω εγώ, ε, τι έκαμα εγώ ο Ρωμαίος!.. Εγώ είμαι φτωχός καταδικασμένος της Μοίρας... Είμαι απόγονος!

»Τους θρήνους μου, αξιότιμε κύριε, μη τους παρεξηγήσετε. Ξέρω πως ο έχτρός ο μεγάλος δεν είναι ούτε τόσο ο φίλος των προγόνων μου, όσο άφτός ο απόγονος, εγώ ο ίδιος!.. Ναι!.. Τόν κλασικισμό έχουμε προσφάγι και μαζί! Ω!.. οι Τούρκοι! Δεν είναι τίποτες οι Τούρκοι! Οι Ρωμαίοι μου τους έτσάκιαν τότες. Και σήμερα οι απόγονοι των Έλλήνων τους ξανάφεραν. Δεν είναι σαν τους δασκάλους καταστρεφτικοί σέ μζ; οι Τούρκοι! Ο Τούρκος ίσως άβριο θα σούγει και θα ξανατσακίζονταν αν του ρίχονταν ο Ρωμαίος κι όχι ο απόγονος των Έλλήνων... Μά ποιος Φρειδερίκος μεγάλος θα κάμει Έθνος και το δικό μου τόν τόπο!..

«Γλυκειά μου πατρίδα, που σού βούλωσαν τη ζωή σου με την αρχαιότητα... Άς ήταν να γιατρέβουσαν από την τρομερή άρτη άρρώστεια! Οι καμπάνες της Άγιου-Σοφιάς θάκουστούνε στα τετραπέρατα της Ρωμιοσύνης!

•Θά ήθελα να σας έλεγα κάτι για τή γλώσσα μας, άπαντώντας και στο γραμματάκι σας και κάτι για τήν καταγωγή μας, άπαντώντας και στη διατριβή σας... Μά θα σας πώ μόνο πως έμεις είμαστε Ρωμαίοι. Έχουμε μέσα μας πολύ χυμό κι από τους Σλάβους κι από τους Βενετσάνους κι από τους Άρβανίτες, κι από τους Τούρκους κι από κάθε που πέρασαν από τόν τόπο μας κι άφομοιώθηκε... Κ' έτσι μορφώθηκε η Φυλή μας, η Φυλή των Ρωμαίων... Από τέτια φυλή χιλιοδιασταβρωμένη πετάχτηκε η γιγάντια γενεά του 1821... Και, Θεέ μου, άρκεσαν έβδομήντα χρόνια δασκαλικό δηλητήριο να γίνουμε έκφυλισμένοι Έλληνες!

«Σταματώ πιά! Συμπαθείστε με, που σας κούρασα. Μου είσατε πολύ, πολύ άγαπημένους. Αν αγαπάτε τήν Αρχαιότητα, μά ξέρετε και τους Ρωμαίους καλά και δε μπορεί παρά να σας είναι κι άφτοι άγαπητοί...

Τό δεύτερο γράμμα, από τήν Άθήνα κι αυτό, έχει χρονολογία 19 του Νοέμβρη 1897.

«Πιστέψτε μου πως θαυμάζω τή γνώση σας για τά καθέκαστα της φιλολογίας μας. Ρωμαίους να φάξω δεν θα βρω να τήν ξέρουν έτσι. Τόσο για τή γλωσσικό ζήτημα και τή αίστημά του, όσο και για τήν δλη κίνηση. Πώς λοιπόν ξέρετε τόσα για μας και χωρίς ακόμα να ξέρετε τόν τόπο μας; Γιατί ο κ. Πασαγιάννης με βεβαίωσε πως στο Βερολίνο μας γνωρίσατε κι άπ' άφτου μας παρακολουθάτε μονάχα.

«Σας έφκαριστώ πολύ πολύ για τά κολακευτικά σας λόγια. Τά βιβλία μου είναι φτωχά ακόμα όταν δεν λένε ε, τι θέλει κι άπαιτεί τή άπιαστον όνειρό μου, για μένα είναι φτωχά κι άνεπαρκή. Δεν ξέρω αν θα μπορέσω μια μέρα να κάμω κάτι που να προσεγγίζει σ' ε, τι θέλω, μά σήμερα, αν δεν είμαι άπογοητευμένος με τή έργο μου, είναι για τόν λόγο που είπα στον προλογάκι: «Η Τέχνη μου είναι μια Ζωή».

«Μου ζήτησα να σας στείλω τις άληθινές κρίσεις των δικών μας. Δεν θα λάβω τήν ευχαρίστηση να σας τις στείλω. Όχι κρίσεις, μά ούτε άναγγελία του βιβλίου δεν έγινε. «Ό,τι γράφηκε μόνο στο «Άστ» μια μέρα, σας τή στέλνω για χάρι. Μου ζητάτε άκόμη να σας πώ τήν ιδέα μου για τις έντύπωσης τις δικές σας. Ός τήν ώρα κάμποσοι φίλοι μου δειλαν σέ γραμμα τήν κρίση τους—οι περισσότεροι άξιωματική... Έλαβα τήν έφκαιρία να ταξινομήσω μερικά πράγματα, άπαντώντας στις κρίσεις έκεινες. Κάτι για τή γλώσσα, κάτι για τή διάλογο, κάτι για τή Ρωμαϊκή ψυχή, κάτι για τήν Τεχνοτροπία. Τί τά θέλετε οι δικές σας οι έντύπωσης, όπως τις λέτε, φτάνουν βαθύτερα στήν πνεύμα μου που έσούλαβε κ' έμόρφωσε τά δυό στερνά μου δράματα.

«Έχω παρατηρήσει κι άλλοτε τήν δευδερκεια του Γερμανού. Όξω που σήμερα η Τέχνη, από τά μεγαλύτερά της τάστερία, έχει ρίξει στον τόπο σας. Δεν μιλώ για τή μεγάλο Νοσθηγό μά ποτέ δε θα μπορέσω να ρνηθώ των σημερινών δραματικών σας τή δική τους τή καινούριο και μεγάλο. Μεσουρανει ο Χάουπτμαν και του Σούδερμαν ο δρόμος ούτε έκλεισε ούτε κ' έστένεψε. Από κάθε άλλο τόπο διακρίνετε τή ξεχωριστό πρωτότερα και άρτιώτερα. Και κρατάτε, αν κρατάτε, ε, τι πρέπει μονάχα. Κι σεις μου τή δείξατε κι άλλους και τώρα της φυλής σας τή προτερήμα.

«Τί να σας πώ για τους «Κούρδους». Τίποτες δεν έχω, σας βεβαιώνω. Ναι, είμαι εγώ ο Πέτρος καλλιτεχνικός. Ένας Ρωμαίος με πόθο σ' έρεβνα μά μονάχα Ρωμαίος. Τή μεταμόρφωση, που λέτε, δεν τήν κατάλαβε κάποιος δικός μας πολύ περισσότερο δε μπόρεσε να χωνέψει πως ο Πέτρος δε σκοτώνει στο τέλος τή Βάσο, ή τουλάχιστο δε γίνεται άληθινός σος αλιστής. Μά ο Ρωμαίος που ποθεί να έρεβνα, τους σκοτωμούς και τις έներγείες δεν τις βγάνει άπο τή μυαλό του κραξόω. Του τάγραφα αυτά και τά παραδέχτηκε.

«Θυμάσαστε; Κι άλλοτε μιλήσαμε για τή Ρωμιο. Είναι από τά πρόσωπα τή δυσκολότερα τήν άκριβή αντίληψη του παρατηρητή. Οι μεταπτώσεις του είναι περιεργότατες, μά όχι άδικαιολόγητες κι άξήγητες; άπο τήν Έπιστήμη. Άς είναι. Έχετε δικιο και για τήν «Μίς Κούζλε» μουζικι τόν άέρα του θεάτρου κ' είναι φτιαστή σέ πολλά. Θα σας πώ, πως τέτιο τή σκεδιάσα τή έργο πριν τή γράψω. Θέλησα από έξωτερικά γεγονότα, που να μη ξαναβγαίνουν όμως άπο τήν καλλιτεχνικήν άλήθεια, να δημιουργήσω τις σκηνές που θα έδηγοσαν τή φυσική άκολουθία για να βγει ή εξέλιξη έρισμένου νόμου, κρυμμένου. Ίσως να είναι έπίδραση ζένη. Μά τούτο ως τή παραδεχτώ μά από τις όργανικές μου άδυναμίες. «Ό,τι όμως και στη «Μίς Κούζλε» είδα, είναι που σεις μονάχα νιώσατε τήν ιδέα της, τήν ιδέο να πώ.

«Η Λοκούστα περνάει και ψάχνει άπαλά τά μαλλιά μας. Μία Λοκούστα είναι κ' οι Όλυμπιακοί άγώνες; για τή Έθνος μας. Σαν στερνό σπιθοδόλημα λυχαριού που σβήνει... Όμως έχω να σας πώ και κάτι άλλο γι' άφτην. Η Τεχνολογία του έργου είναι περιπλεγμένη, άπο πρόθεση, περιπλεγμένη. Θέλησα να ξεχωρήσω τρεις περιόδους, άπο μικρά όμως διαστήματα. Κάθε μια με τήν ψυχολογία της, ώσαν να μιλούσε πιά ή ψυχή του ένστικτου, χωρίς προηγούμενη άλληλουχία για τή μεγάλην ιδέα του έργου. Γι' άφτου φαίνεται όχι διάφανος ο χαρακτήρας του Περιλλή, τάνθρώπου που ένεργεί, όπως του σφυρίζει ή θέση που βρέσκεται.

«Αγαπάει τή Μάρθα με τόν έρωτα που σκεπάζει κάθε άλλο αίστημα, να πώ. Όμως αγαπάει και τή Μαρίνα με ιδιαίτερον έλωσδιόλου αίστημα, βαλτό στήν ψυχή του τή περισσότερο άπ' τις έξωτε...

ΕΠΙΦΥΛΛΙΔΑ ΤΟΥ «ΝΟΥΜΑΣ»

ΖΑΧΑΡΙΑ ΦΥΤΙΑΗ

ή „Αριστού“

Στους κυρίους Νιρβάνα και Ξενοπούλο που γράφουν για τή «Δέφτερη Μιχτή»

«Η Άριστού είν' ένα φαγι' μικρά κομάτια κρέας με πατάτες και κρομόδια κι άσπρη σάλτσα, ένα είδος φράγκικο γιαχνί.

Μά λένε Άριστού και μια Κουκοχωρίτισσα, κακής διαγωγής γυναίκα, που άντρα δεν άφινει ήσυχο στή Κουκοχώρι κ' έχει άνω κάτω τή χωριό με τά παράξενα και άπρεπα καμώματά της.

Άρτη ή Άριστού μεγάλωσε στή φράγκικα σχολιά και μήτε τις παλιές συνήθειες φηψά μήτε και κάνει σαν που τή καλεϊ ή προκοπή του τόπου ή σημερινή. Έκεινες τις Κουκοχωρίτισες που ντύνονται και φκισαδόνονται και κουδερρίζονται σαν τή παλιά Πανώρια τις θαρεί σά μου-

μιες και σχολαστικές άντικες. Όσες πάλι θένε να ντυθούν άπλά, να ζήσουν φυσικά κατά που σήμερα είναι προπόυμενο τις έχει για χυδαίες και χωριάτισες.

Τί κίνεις; Πίρνει λίγο από κείνες, λίγο άπ' τις άλλες, βάζει και μια σάλτσα φράγκικη και έτσι φκιάνει τή γιαχνί που είπαμε...

Τήν Άριστού στή Κουκοχώρι και οι γάτες και τή δρόμου τά σκυλιά τή ξέρουνε.

Τσακίστρα κ' έφκαλη γυναίκα ζει ζωή παραλυμένη κι ακατάστατη. Νοικοκυριό στον πετεινό. Κλώσιμο κι έγιος ο Θεός. Και τάβλα μαντιλάκι μου. Και ίσα κι αγαπητικούς.

Παντριά, ούτε να τήν άκούσει. Η παντριά είναι σκληριά. Συνήθειες παλιές, καινούργιες, όλες τους είναι σκονιά που δένουν και δεσμέουν τή ζωή. Ο χαρακτήρας, ή άναδροφή, ο πατριωτισμός, όλα να κουρουφίξαλα. Κοσμοπολιτισμός και χειραφέτηση! Καθείς κατά τή κέφι του και με τή γούστο του.

Και όμως τί τά θές; Μ' αυτά και μ' άλλα άλαφρόμυαλα, ξεκάρφωτα, ξετσιπότσα καμώματα, ή Άριστού, στή Κουκοχώρι έφταξε να παίζει ρόλο και μεγάλο μάλιστα.

Κ' εγώ δε ξέρω πόσοι άγαπητικοί τήν έχουνε. Δασκά-

λοι, ποιητές, έφημεριδογράφοι, βουλευτές κ' έπιστήμονες. Πρό πάντων δικηγόροι.

«Όχι που ναι άμορφη μά είναι ξελογιάστρα. Ντύνεται φανταχτερά. Άλλάζει ρούχα κάθε μέρα. Σύρτα φέρτα, τρέχει άπάνω κάτω άλιόκοπα. Κάνει σ' έλους τά γλυκά τά μάτια. Περπατεί σαν πάπια. Σειάται και λυγίζεται. σά σουσουράδα. Έχει σπύτι άνοιχτό ή και δέχεται άνέμελα τή ένους και τήλλονού Κουκοχωρίτη τά παιζογενέσιματα.

Κοντολογής είν' από κείνες...

Μία φορά ή Άριστού τόξε ψηλά στή μύτη. Μάς τραβούσε πόξα, μεγαλειό' δε δεχόνταν τόν τυχόντα. Τώρα τή ριξ' έξω στή γεμάτα. Όξω κι έξω!

«Ο καλός της άγαπητικός είν' ένας κουτσαβάκις! Άντικρυ στής Άριστούς τή σπύτι ήταν ένα ταβερνάκι με λατέρνα, που ξαπλώναν τήν άριδα τους όλημερίς κι όλονυχτίς οι κουτσαβάκιδες. Άνάμεσα σ' άφτους κ' ο Δήμος ένα παλληκάρι είκοσι χρονώ.

«Ο Δήμος, βλέποντας να μπαίνουν και να βγαίνουν, μέρα νύχτα λείφτερα στής Άριστούς ο ένας και ο άλλος, βάλθηκε να μπει κι ο καλός σου. Κ' έστοντας που δεν είχε παρά στήν τσέπη του, βουλήθηκε να πάρει τήν καρδιά της με τή αίσθημα.

Που να βγει πιά ή Άριστού στή παραθύρι, για να πάει...

ρικές επιβολές του Στάμου, της ίδιας της Μαρίνας και όλου του milieu που περνάει γύρα του. Είναι Ρωμαίος κι άφτος, στη θέση του. Το διπλό αίσθημα δεν ξέρω αν παρουσιάζονταν έτσι σ' έναν Ιταλό ξάφνου, αν του έδιδανταν οι περιστάσεις που έδοθησαν στον Περικλή. Μά τουτός με τις ξυφνικές και Ρωμαϊκές αποφάσεις του, που έλάβαινε ανάλογα της τωρινής αφικαρδίας του, τη μιά φορά δηλητηρίασε την ψυχή της Μάρθας και την άλλη σκότωσε τη Μαρίνα.

«Είναι τό τσεκούρι της Λοκούστας, είναι τό πιό βχυρό της φαρμάκι, δομένο στό χέρι του Στάμου που προορίστηκε νά θάψει τό προσφιλέστερα και ιερωτέρω του όντα. Του Στάμου, του όμνητή του Λούκι, του ανθρώπου που θωρεί ύστερα στον πόλεμό μας νά πώ, τούς χιλιάδες Λούκδες, στί τρέξιμό τους και στί φευγιά τους, και μένει απολιθωμένος; ή πιάνει με τό χέρι του τό κεφάλι του και πέφτει κλαίοντας, κλαίοντας, άνώφελα όμως πιά γιά δυστυχία!..»

«Συλλογόμεθα τώρα: Ένας Ρωμαίος από μιάς αν καταδέχονταν ποτέ νά πει σαν και σάς «δέν είμαι άρμόδιος κοιτικός». Θεέ μου! Όλα τά ξέρουμε κι όλα τά μπορούμε!»

«... Έγώ, στί φιλική γράμματα μπορεί νά μιλήσει γιά τόν έαφτό του κανείς με κάποια λεπτεριά—περιώνω γιά κάτι άντικείμενα παράξινω... Μου έφρασκότε νά παιχτεί τό έργο μου στό θέατρο... Κι ά μένα τόνειρό μου φτάνει μονάχα ως τήν τύπωσή του, γιά νά μήν πώ ως στί γράψιμό του. Δέν ξέρω, αν τόντις άξίζε νά γίνει κάποια κοινότητα και γιά μένα' δέ γίνεται, καλά ή κακά. Ό ένας άφτος δέν ύπάρχει. Μά γώ δέν άπελπίζομαι.» (Ο, τι όνειρεύομαι δέν είναι ό θόρυβος, είναι ή ικανοποίηση της Ψυχής μου, της Ζωής μου.)

«Στάλλο σας γράμμα με ρωτούσατε π' είναι τά βιβλία που άνάγγειλα στό ξόφυλλο του πρώτου μου βιβλίου. Σάς στέλνω σήμερα τήν «Ήαουλίνα» ένα δήμημα από τή «Χωριάτικη Ζωή», τό πρώτο που δημοσίεψα με τήν ύπογραφή μου στην πατρίδα μου και που... είναι μεταφρασμένο και στην Γερμανική από τόν κ. Bollz. Άλλάκιρο τομο έχω έτοιμο της «Χωριάτικης Ζωής» από τότες (*).

* Σημ. του «Νουμά». Δυό τρία δηγγήματα από τή «Χωριάτικη Ζωή» βρίσκονται στί χέρι μας. Θα τό δημοσιέψουμε άργότερα.

περίπατος; Ό Δήμος, δόστου όργανάκι και τραγουδι, δόστου γένεψιμο με τό μαντίλι, κλείσιμο τό μάτι, στρίψιμο τό μουστάκι, δόστου έχι και βάχ! Τή νύχτα έχαλουσ' ό κόσμος. Πίνοντας, άφ' τό μεθύσι του κ' άφ' τό μεράκι του, έσπανε ντζάμια, τά ποτήρια, τίς καρτέλες και τά τραπέζια, έτραβούσε κουμπούριες, έμάλωνα με όλους όσο πήγαν στής Άριστούς.

Ένοις δασκάλου μιά βραδιά τίς έβρεξε του κακομοίρη άσκημα. Μιάν άλλην έπιασε καθγά μ' έναν έφημεριδογράφο και του τραβήξε μιά μαχαίριά. Ός που στό τέλος έβαλε της Άριστούς τήν πόρτα μέσα κ' ίσια πάνω...

Σάν τόν είδ' ή Άριστού μπροστά της τρέμαζε και τούπαι:

— Ός' από τό σπίτι μου, χαμάλη! Είδαμή φωνάζω τήν άστυνομία.

— Κάμε έλεος, πουλί μου, και λυπήσου με, άπάντητεν ό βλάμης' φτάνουν πιά τά βόσνα μου. Δέν τό ταγιαντώ νά βλέπω τούς μιζιάρδες άφτους νά σ' έχου και νά χάσκω γώ από μακριά.

— Άφτοι πλερόνουν βρέ, είπεν εκείνη. Γιά τά μάξρα μάτια δέν τούς δέχομαι.

— Κ' έγώ νά γίνω σκλάβος σου. Νά δώσω τή ψυχή μου και τό αίμά μου.

— Τί νά τά κάμω;

— Νά χορτάσεις λεβεντιά' νά αισθανθείς τή γλύκα της ζωής.

Τό τρίτο γράμμα, από τήν Άθήνα κι αυτό, έχει χρονολογία 25 του Ιουλίου, 1898.

«... Έχω στί χέρι μου τήν έπίσημη διατριβή σας «Έρεβνα τήν ιστορία της Έλλην. γλώσσας από τούς χρόνους των Έλληνιστών ως τόν 10 αιώνα μ. Χ.» Η γλυκύτατη χάρη της γλώσσας σας με φωτίζει άκόμα τόσο, που νά τή νοιώθω όλότελα, όμως μπόρεσα νά έχτιμήσω τή μελέτη και τή γνώση που σκορπάει ή διατριβή σας. Φυντάζομαι τί θα είναι όλάνερο τό έργο άμα παρουσιαστεί τυπωμένο όλο.

«Ζουλέβω, άληθινά Ζουλέβω, άμα βλέπω κληθινή δουλειά: μου ξυπνάει μέσα μου πάντα ό άκοιμητος πόθος, ό θολωμένος πόθος. Τώρα λίγες μέρες; έβγαλα ένα βιβλίο κ' έγώ και σάς τό έστειλα στό Βερολίνο, νομίζοντας πως είπατε και Πιστέβω νά τό λάβετε. γιαντί ξέρω τήν ακρίβεια των ταχυδρομείων σας.

«Ό ήρωάς μου στό «λαχτολί» της Μάννας άνεμοδέρνεται στον άκοιμητο πόθο του και τόν θολωμένο, ως έτσι και χάνεται. Κάτι βγαλμένο από μέσα μου περισσότερο και βαθύτερο, μου θυμίζει τό χάος και τή ζάλη των άπιστων πόθων. Άλλά τί νά σάς τά γράσω άφτά;

«Από τό ποιήμα που με γράφατε στό ξόφυλλο της διατριβής σας κάποια ύποκειμενική όροσιά μου περιχύνεται και σταλάζει μέσα μου γιά τή γλώσσα, με περισσότερο γιά τή ζωή της Γλώσσας μου. Σάς έφραριστώ πολύ ίσα-ίσα γιά τό συναίσθημα που μου σκορπίζει.

Και τώρα έχω κάτι νά σάς ρωτήσω φιλική παράκληση. Α μου τό επιτρέψει ή υγεία μου κι αν ή σταρίδα και τά προϊόντα πλανε καλά, σκίφτομαι νά έρθω γιά κανένα χρόνο στή Γερμανία, κ' ιδίως στό Βερολίνο. Πράψτε μου, σάς παρακαλώ αν τό χειμώνα ή ζωή στό Βερολίνο είναι ύποφερτή γι' άνθρωπο, που όπως κι αν είναι τόν πειράζει τό κρύο, και που θα μου ήταν εύκολότερη ή διαμονή μου με τέτιους όρους. Έννοείτε, αγαπημένε μου, πως όνειρεύομαι νά γνωρίσω από κοντά κάποις καλλιτεχνικές άπόλαψες, που μόνο τίς φαντάζομαι, τώρα. Με τραβάει τό Γερμανικό πνεύμα περισσότερο από κάθε άλλο' και τό αίστάνομαι πως έχω πολύ νά ώφεληθώ από διαμονή στον τόπο του πνεύματος που με τραβάει...»

Τό τέταρτο γράμμα, από τό Μόναχο, με χρο-

«Η Άριστού έκοίταζε τόν κουτσαβάκη από πίν' ως κάτω και... κείνη τή βραδιά δέ δέχτηκε κανέναν άλλο.

Από τότες που νά ξεκολλήσει πιά ή Άριστού από τό Δήμο. Τόσο που της ήρθε στό λογαριασμό που τότε κράτησε στό σπίτι της.

Σάν τό μαθεν ό δάσκαλος:

— Δέ θα ξαναπατήσω, είπε, πιά στό σπίτι σου.

— Μή σώσεις και μήν έρθεις, φτωχοπόδρομε, λυγδιάρη! του άπάντησεν ή Άριστού.

Στους άλλους:

— Μήν κακιάνετε, παιδιά, τούς είπε. Έγώ τό Δήμο τότε πήρα γιά νά μου ψουνίσει, νά βασιτά τό σπιτικό μου, νά μου κάνει τίς δουλιές μου. Δέν μπορώ άλιώτικα. Μονάχη δέν τά καταφέρνω.

Τί νά κάμουν; Θέλουν και δέ θέλουν όλοι τό κατάπιανε Άγάλι άγάλι τόσο μάλιστα τό συνειθίσανε που δέ μπορούνε πιά στιγμή ή Δήμος νά τούς λείψει. Δήμο άπάνω, Δήμο κάτω. Δήμος και στί μέσα και στί έξω και παντού.

Ό Δήμος νά κοιτάζει γιά τό σπίτι, τό σιγύρισμα και τίς σοδιές. Γιά τήν κουζίνα, τό τραπέζι, τά φαγιά και τά πιονιά. Ό Δήμος γιά τό φωτισμό, τά ξύλα και τά κάρβουνα, τήν πλύση και τό σίδερο. Ό Δήμος γιά τά έπιπλα, γιά τούς μαστόρους, γιά τίς ράφτρες, γιά τούς

νολογία 19—11—1898, δέν έχει κανένα ενδιαφέρον. Ό Καμπύσης γράφει στον κ. Ντιντριχ, τάζοντάς του πως τήν άνοιξη θα πάει νά τόν άνταμώσει. «Αν είναι νά περάσεις, του γράφει, από τό Μόναχο είδοποίησέ με νά έρθω στό σταθμό, γιαντί θα τό θεωρήσω γούρι μου νά σου σφίξω τό χέρι και νάκούσω τή μιλιά σου».

Τό πέμπτο γράμμα, σταλμένο από τό Μόναχο στις 19 του Γενάρη του 99, είναι γραμμένο Γερμανικά, καθώς και τό έχτο, σταλμένο στις 28 του Μάρη του 99. Τή μεταφρασή τους τή χρωστάμε στί μιά λογία δεσποινίδα.

Στό πέμπτο γράμμα του γράφει.

«Λυπήθηκα πολύ που δέ σ' άντάμωσα στό Βερολίνο. Ωστε λοιπόν άλήθεια, βρίσκεσαι στην Άθήνα; Αχ! πολύ φοβάμαι πως μπορεί νά μη βρεις τή γλυκειά μου πόλη όπως σου τήνε παράσταναν τά όνειρά σου. Τί διαφορά μεταξύ μας! Έκείνο που είδα στον τόπον αυτό (στή Γερμανία) εκείνο που έννοισα, εκείνο που έχω άκόμη νά μάθω, είναι πολύ μεγαλύτερο από ό,τι όνειρεύτηκε ή φαντασία μου. Η Γερμανία έγένισεν άμέσως τήν ψυχή μου με τόν μεγάλο πόθο, και όταν συλλογίζομαι πως θάρθει μέρα που θ' αναγκαστώ νά φύγω από δω, μου έρχεται νά κλαίω, νά κλαίω...»

«Ποιές νά είναι τήχη οι έντύπώσεις σου από τήν Ελλάδα; Πολύ σέ παρακαλώ νά μου τίς γράψεις. Σέ γνωρίζω καλά και δέ φοβάμαι. Θα ήθελα όμως πολύ νά σ' έβλεπα πριν φύγεις γιά τήν Ελλάδα, γιά νά σου πώ πολλά πράματα. Ξέρω όμως πως δέν θα βλέπεις τά πράματα από τήν κακή τους όψη. Αγάπα τήν Ελλάδα πάντα όπως τήν αγαπούσες. Στό βάθος της κρύβει πάντα εκείνο που τραβά τίς έκλεκτές ψυχές. Καταλαβαίνεις τί θέλω νά πώ, και θα με συγχώρεσεις.»

«Με μεγάλη χιρά έλασα τό γράμμα σου και σου άπαντώ άμέσως. Με έσυγκίνησε πολύ τό άρθρο σου στην «Έφημερίδα της Γερμανικής Φιλολογίας» που γράφεις γιά τίς προσπάθειές μου νά διαδώσω τό Γερμανικό πνεύμα στην πατρίδα μου. Πολύ σ' εύχαριστώ και γιά τά λόγια που λές: «Χαρά στό Έθνος που έχει άκόμη νεϊάτα, τά παίρνω γιά καλόν οϊωνό. Πές μου, σέ παρακαλώ, πιστεύεις άληθινά πως τό Έθνος μου έχει άκόμη νεϊάτα; Αχ! πως θα ήθελα νά τό πιστευσω αυτό, κι ως μήν έπίστευσω στί τίποτε άλλο.»

«Πολλά ήθελα νά σου έγγραφα, μα δέ μπορώ.

πανουτσήδες και γιά τά έμπορικά. Ό Δήμος γιά τάχουρι και τάμαξι, γιά τό περιόλι, τά λουλουδια και τά φρούτα. Γιά τίς συννακτροπές, τίς διασκεδάσεις, τό θέατρο και τούς χορούς. Γιά όλα. Κι όλα τούς τά καταφέρνει στην έντέλεια. Ξυπνά, με γρηγορίδα και σωστά.

Σιγά σιγά έπήρε τόσο θάρρος με τούς αγαπητικούς της Άριστούς που κουβεντιάζει λέφτερα μαζί τους και τούς μπένει και σέ πιό ψηλά ζητήματα. Κοινωνικά, πολιτικά και δικηγορικά. Τούς λέγει τραγουδάκια και ποιήματα. Τούς διηγείται παραμύθια, ιστορίες και λογιώ λογιώ φιλοσοφίες.

Σά μιλούνε τά σχολιάτικά τους, ένα είδος κορακίστικα Κουκοχωρίτικα που και οι ίδιοι δέν μπορούν νά συνεννοήθουνε.

— Κάντε τα λιανιά, παρακαλώ, τούς λέγει.

Και ξανοίγει όλων τό μυαλό μετ ή σωστάδα και κοντολογία που ξετάζει παστρικά και ξάστερα τό κάθε ζήτημα.

Στό Κουκοχώρι οι κανές οι γλώσσες λένε σήμερα πως βίβεια ή Άριστού, μιά μέρα θα τόν παντραφτεί τό Δήμο. Όσο πύγει και τόν αγαπίζει πιότερο. Αν δέχεται άκόμα κι άλλους αγαπητικούς τούς δέχεται γιά τόν παρά.

Αργά ή γλήγορα θα παρατήσει τά καλιά της και θα γίνει Δήμαινα.

Με τήν έφκή μας.

Πόλη, Νοέβρης του 1904.

Μου γράφεις τις θλιβερές αλήθειες των συλλογισμών σου, και εγώ, που δλοένα αυτές συλλογίζομαι, μου έρχεται να κλαίω. Και όμως αίστάνομαι την αδυναμία μου να αναλάβω την «διαπαιδαγώγηση» του λαού.

«Κάθε φορά που επιχειρήσα μια παρόμοιαν εργασία, τίποτα δεν κατόρθωσα, κ' έμεινα συντριμμένος. Ούτε ξέρω τί αξίζουν τα άσημαντα έργα μου, είμαι μάλιστα ο πρώτος που τα περιφρονώ, όμως είμαι με την τέχνην άλυσοδεμένος, και είναι η σωτηρία μου και η ζωή μου οι άλυσοίδες αυτές.

«Μου μιλείς για την Έλληνική φύση. Βρίσκω πως και η Γερμανική έχει πολύ ενδιαφέρον. Ένώ τα γυνά βουνά της Ελλάδας, και οι όδοι και καθαροί χρωματισμοί, μιξ δύσης, π. χ. προξενούν την έντύπωση μιξς όμορφιάς πλαστικής, έτσι και οι κατάφυτες Άλπεις και τα σκοτεινά χρώματα του ούρανού δίνουν την αίστηση μιξς όμορφιάς ζωγραφικής, και έμπνέουν τα βαθιά συμβολικά μοτίβα της Γερμανικής ποίησης, ενώ η Έλληνική φύση ξυπνά το γλυκό τραγούδι της φλογέρας του Ιανός. Και τις δυό τόσο πολύ αγαπώ, που πρέπει ίσως η ψυχή μου να κρατήσει και τις δυό αγαπες! Και όμως!.. ω! αυτή η Γοτθική μεγαλοπρέπεια...

«Άχ! μου μιλείς ακόμη για την πρόδο μου στα Γερμανικά. Δεν είμαι έγκριστήμένος με τον έαυτό μου. Δεν μπορώ ποτέ να οικειωθώ με μιξ ξένη γλώσσα, και φαντάζομαι πόσο θά σε στενοχωρούν τα λάθη μου.

«Όταν ξαναγυρίσεις στην Άθήνα θά είμαι και θά σε περιμένω. Η φιλολογική μου εργασία έχει σταματήσει αυτόν τον καιρό. Η τέχνη μου βρίσκεται πάντα σε κατώτερο επίπεδο από τα όνειρά μου. Εκείνο που δημιουργώ, δεν είναι ποτέ εκείνο που θά ήθελα να δημιουργήσω. Το όνειρό μου που είναι το πέν, μένει άλλοίμονο! πάντα όνειρο. Έτσι κ' ένα νέο δραματικό μου ποίημα «Στα Σύγνερα» το έποίησα πρό όλίγου έτέλειωσα, όπως όλα άλλα έργα μου, δεν ικανοποιεί την ψυχή μου.

Παρακολουθώ τον Καθηγητή Κον Βρεντλιν στο Πανεπιστήμιο. Παραδίδει τόρα «Ιστορία της Οικονομολογίας» που είναι πολύ ενδιαφέρουσα. Βλέπω συχνά τον καθηγητή κ. Κρουμπάχερ. Πρό όλίγων ημερών μ' έκάλεσε στο φαγητό, και τότε μου έκανε λόγο για το άρθρο σου για μένα. Για τη συνέντευξή μου μου είπε γελώντας: «Κακούργε έχεις όρεξη να με βάλεις στα μαχαίρια με τους δασκάλους!..»

«Θά ήθελα να σου έλεγα πολλά, πρό πάντων για τις έκδρομες που με συμβουλεύεις. Άν τις έκανα θά έπεφτα στη φριχτότερη μελαγχολία. Και τελειώνοντας το γράμμα μου σε βεβαιώνω πως η Γερμανία με πότησε κι όλας με τον βαθύτατο πόθο, και ότι η χαρά της έπιστροφής στην Πατρίδα μου θά έχάνονταν μέσ' στη θλίψη του χωρισμού μου από τη Γερμανία.

Ο φίλος σου
ΓΙΑΝΝΗΣ Α. ΚΑΜΠΥΣΗΣ

ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΗΜΕΡΑΙ

ΟΛΑ ΝΑ ΚΛΕΙΣΟΥΝΕ

Την είδα βυθισμένο σε βαθύη συλλογή. Στα χέρια του κρατούσε με όσημερίδα.

— Κάτι στενοχωρημένο σε βλέπω σήμερα.

— Άλήθεια; διάβασα το νέο πρόγραμμα της Κυβέρνησης.

— Ά! τώρα κατάλαβα; σε στενοχώρησε βέβαια η κατάργηση των Έλληνικών σχολείων. Έχεις δικιο. Δεν είναι μικρό να μείνη κανείς χωρίς θέση. Με κοιτάζε κατάματα.

— Πώς φαίνεται πως δεν με γνώρισες ακόμα καλά. Δε πρόκειται για τον έαυτό μου. Όσο για τον έαυτό μου θά βρεθί, εποθέτω, ένα κομμάτι φωμί έστω κι αν μείνω χωρίς θέση. Άλλο θά ήθελα που δε βλέπω να γίνεται κι αυτό με φαρμακόνει.

— Δηλαδή;

— Δε μου λές; θέλει οικονομίες ή κυβέρνηση;

— Έτσι τουλάχιστο φαίνεται.

— Τότε γιατί δεν καταργεί όλα τα Έλληνικά σχολεία και τα Γυμνάσια;

Είτανε δάσκαλος κι αυτός που μου μιλούσε; Άλλα εισοδήματα έξόν από το μισθό του δεν ήξερα να έχω. Γι' αυτό άπόρησα σαν τον άκουσα να μου μιλή σαν να είτανε ξένος.

— Έχεις δικιο; συλλογίζεσαι τί θά γίνει εγώ; μα δε συλλογίζεσαι πως ένας δάσκαλος που θέλει να εργασθί χρήσιμα στο έθνος του δεν πρέπει να λογαριάζη τον έαυτό του; Θά μου πής ίσως «και πως θά μαθαίνη ο κόσμος γράμματα άμα καταργηθούν

τα σχολεία»; Έχεις την περιέργεια να ρωτήσης τί γίνεται στα σχολεία μας; Δεν τό έκαμες βέβαια και φαίνεται πως πολύ γρήγορα έχασες τη μαθητική ηλικία σου. Νομίζεις πως τα Έλληνόπουλά μας μαθαίνουνε γράμματα; γέμματα. Κι όχι μόνο γράμματα δε μαθαίνουνε, μα τους χαϊνάνε και το μυαλό τους. Τα εδουχιζουμε, κατάλαβες; Άγράμματα θάχουνε τουλάχιστο κέρδος το μυαλό. Και μās χρειάζονται πιο πολύ μυαλωμένοι παρά γραμματισμένοι. Σήμερα στα σχολεία μας βασιλεύει ο Λογωτατισμός, ή ψεύτικη γλώσσα. Τα βιβλία, ή παρόδοση, όλα δοϋλοι της. Ά, πρέπει να είσαι δάσκαλος, να νοιώθης λίγο, να ποιήσ για την πατρίδα σου, για να καταλάβης πόσο εγκληματικόμε όσο δε σηκωνόμαστε να βάλουμε φωτιά σ' όλα τα σχολεία και μέσα στη φωτιά αυτή να ρίξουμε τους δασκάλους. Να! είναι υποχρέωση αυτή. Ατή ή φωτιά θά μιξ σώση. Όταν θά γίνουμε όλα σάχη, τότε θαρξίσουμε να ξαναχίζουμε από την αρχή. Και θά είναι ώραία, θά είναι Έλληνική ή νέα δημιουργία. Έγώ τουλάχιστο νοιώθω πως κάθε μέρα εγκληματώ προς την πατρίδα μου όταν υποχρεωμένος από τους έπίσημους νόμους της Πολιτείας μεταχειρίζομαι την ψεύτικη, την προδοτήρα γλώσσα στους μαθητές μου. Διδάσκω ιστορία. Με πνίγει το αίσθημα και δε μπορώ να σταλάξω στις ψυχές των μικρών παιδιών κείνο που εγώ νοιώθω. Σε κάθε φράση πρέπει να κάνω και λίγη τεχνολογία, για να μπορώ να συνεννοημαι κοντα σιγαβά. Μα είναι αυτό διδασκαλία; Ότε από το βιβλίο, ότε από το στόμα του δασκάλου, μποροϋν να ζωογονηθουν οι ψυχές των παιδιών που διφοϋνε για μάθηση. Βιβλία, δάσκαλος, μαθητές, όλα άρηχα, κρύα, μάγμαρο. Σου μιλεί ένας δάσκαλος, όχι ένας ξένος. Και μόνο ένας δάσκαλος που νοιώθει, μπορεί να αισθανθί τί χάνουμε, τί χάνουμε κάθε μέρα με το να μένουμε δεμένοι στο έθνομικό αυτό σύστημα. Θέλεις να γίνης έθνικός ευεργέτης; θέλεις; Καίγε σχολεία. Μεγαλύτερο καλό δε μπορείς να κάνης στην πατρίδα σου. Κι η πατρίδα σου θά στο άναγνωρίση μιξ μέρα. Μη βλέπης γύρω σου. Κανείς δε θά σε νοιώση. Έμπρός σου κοιτάζε. Πάντα εμπρός.

Έσώπασε Στήλωσε τα μάτια του σε κάποιον σημείο και έμεινε άκίνητος. Κάτι ανάβραζε μέσα του. Στη θλίψη του είτανε σεβαστός.

— Τί συλλογίζεσαι; τον ρώτησα σιγαλά.

— Τη δυστυχία μου. Ά! Είναι πολύ σκληρό να είναι κανείς σήμερα δάσκαλος στην Ελλάδα.

Κ' έχαιμογέλασε πικρά.

Υδρα

ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΡΟΡΙΤΗΣ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΠΙΦΥΛΑΙΔΕΣ

ΠΕΡΙ ΓΛΩΣΣΗΣ ΣΚΙΑΣ,,

(συνέχεια)

Κι όμως φυσικό δε θά είταν, όπως διορθώνουν κάθε λέξη της καθαρεύουσας σύμφωνα με τη γραμματική της δημοτικής, όσοι τη δημοτική «διάλεκτον φυσικήν» έχουν, έτσι κ' εκείνοι που «διάλεκτός» τους είναι ή καθαρεύουσα δε θά είτανε φυσικό να κάνουν το ίδιο με τις λέξεις της δημοτικής, έστω και με μιξ μόνο λέξη; Και δεν έπρεπε μάλιστα το δεύτερο αυτό συχνότερα να γίνεται, άφου ή καθαρεύουσα είναι «ή ζωντανωτέρα κ' επικρατετέρα των νεοελληνικών διαλέκτων»; Ναί, αλλά έχασα ότι μπορεί αξιόλογα να είναι ή ζωντανωτέρα κ' επικρατετέρα, κι όμως να μη μιλιέται πουθενά, άπαράλλαχτα όπως και «ή καθαρωτάτη γερμανική». Βλέπετε πόσο μάς ώφέλησε ή εξέταση της γνώμης του κ. Σκιαζ για το μέλλον της ελληνικής; Είδαμε ακόμα μιξ φορά τί θά πεί

γλώσσα φυσική, και τί διάλεκτος δε επικρατετέρα. Παρατηρήστε ακόμα και κάτι άλλο. Άν ένας άνθρωπος άμόρφωτος στην κουξέντα του εκεί που λέει δέκα φορές «άστυφύλακας» πει και μιξ φορά το «άστυφύλαξ» θά το πει βέβαια γιατί θυμάται πως έτσι το διάβασε. Έγώ όμως ο γραμματισμένος, που κατά τον κ. Σκιαζ, έχω «διάλεκτον φυσικήν» την καθαρεύουσα, που είναι κ' ή έπίσημη γλώσσα, που είναι κ' ή δε επικρατετέρα, εγώ που μόλις πάτησα στο σχολείο έμαθα για πρώτο μάθημα πως είναι πρόστυχη ή δημοτική, και τε μάθαινα αυτό κάθε χρόνο έως ότου γλύτωσα από το σχολείο, εγώ που κάθε άλλο είμαι μαθημένος, παρά να σέβομαι, άπεναντίας να περιφρονώ τη γλώσσά τη χυδαία, εγώ γιατί να λέω άστυφύλακας, και κλητήρας, και φημερίδα; εγώ που πρόστυχα και διεφθαρμένα τα νομίζω, εγώ που ξέρω ποιά είναι τα σωστά και τα εύγενικά, εγώ — κι αυτό είναι το σπουδαίο — που έχω φυσική μου γλώσσα την καθαρεύουσα; Άντίς αυτά να προσείξει ο κ. Σκιαζ, αυτά να μελετήσει κι άπ' αυτά να έδηγηθί, κάθεται και κοπανάει «φυσικός έπιλογός εν τη γλώσση» και «περί ύπάρξεως άγώνος» των γλωσσών και των γλωσσικών στοιχείων» για να δείξει πως δεν ξέρει να βλέπει που και πως ενεργούν των γλωσσικών φαινομένων οι γενικοί νό-

μοι. Κ' έξαφορμής του «περί ύπάρξεως άγώνος» καμκρώστε την άκόλουθη παρατήρηση. Τα δημόδη γλωσσικά στοιχεία, όσα δεν έχουσι αντίπαλα εν τη καθαρεύουση δεν είναι και αυτά πάντα έξισου βιώσιμα, διότι τα περισσότερα είναι λέξεις — λέξεις μόνο, βλέπει στις γλώσσες ο κ. Σκιαζ — δηλούσαι πράγματα ή έννοιες του φθίνοντος και βαθμηδόν έξαφανιζόμενου πολιτισμού των χρόνων της τουρκοκρατίας ώστε κατ' ανάγκην συνεξαφανίζονται και αυτά. Τοιαύται λέξεις είναι πολλαί δηλούσαι ένδύματα, όπλα, σκευή, έργαλεία, φαγητά, ποτά, έθιμα κτλ. άτινα έξέλιπον ή μέλλουσι να έξλιπωσι συμπαράσφροντα και τάς δηλούσας αυτά λέξεις εις την λήθην*. Με τέτοιον τρόπο μπορεί κανείς να υποστηρίξει και να ποδείξει δε, τι θέλει. Τα ένδύματα και τα σκευή, και τα φαγητά και τα λοιπά που αντικαταστήσαν ή που «μέλλουσι» νάντικαταστήσουν τα «έκλιπόντα» ή «τα μέλλοντα να έξλιπωσι», έχουν όνόματα που της καθαρεύουσας είναι πιστοί στρατιώτες, ή «της αντίπαλου»; Τα χειρόχτια, ή τα γάντια, ή τουαλέτα, ο μπουφές, οι κορσέδες, το κομμό, ή κολώνια, ή έταξέρα, τα πορτο-

(*) Σελ. 53.